

VALERIU ANANIA: AMINTIRILE PEREGRINULUI APTER, THE FORMULA OF THE FANTASTIC OPENED TOWARDS THE SACRED

Doina POLOGEA

"Petru Maior" University of Tîrgu Mureş

Abstract: The book entitled The Memories of the apter Pilgrim is Valeriu Anania's only short stories volume, encompassing twelve fantasy novels. This is a literary piece that skillfully blends together ideas from diverse fields of study such as: theology, national history or art history, in its special version which is the theology of the icon. The final meaning of the novels is their openness towards the sacred.

Keywords: fantastic, sacred, theology, icon, history

Cartea *Amintirile peregrinului apter* nu este doar o operă literară, ci și un document de viață emoționant. Este povestea care nu a putut fi arestată. Ea are o istorie și un spațiu-matrice neobișnuite. A fost zămislită sub pământ, la câțiva metri sub firul ierbii, în închisoarea de la Jilava și apoi în cea de la Aiud, în „academia” celor patruzeci de intelectuali cu condamnări grele, printre care se aflau Constantin Noica, Dinu Pillat, Petre Tuțea, Petre Pandrea, Vladimir Steinu, Daniil Sandu Tudor, Vasile Voiculescu, George Manu, care reușiseră să-și biruie spaima și să dea un sens suferinței cu ajutorul unor prelegeri, conferințe sau povestiri, precum și prin poeziile comunicate prin morse, pe țeava caloriferului. Istorisirile lui Valeriu Anania, petrecute în mănăstiri și schituri din țară, pe care deținuții le ascultau „ținându-se de coama munților, înaltă”, cum spune autorul, au creat acolo, în „academia de sub pământ”, un spațiu de libertate. („După componența ei, scria Al.Paleologu, o celulă de închisoare poate fi o academie (...) o țigănie sau un infern”¹). Aceste povestiri sunt o mărturie singulară despre partea de lumină a marelui întuneric de sub pământ, „polul incandescent al vieții din reclusiune”, care ne ajută să înțelegem o teribilă experiență spirituală, convertirile întemnițaților la viața creștină și „inexplicabila supraviețuire în împrejurări limită” (Ovidiu Pecican)². Harta țării cu mănăstirile ei, adevărate centre de spiritualitate se rescria în temniță în fiecare seară, împlinind „educația morală a celor condamnați”, precum o altă „Cântare a României, adaptată nevoii de a înțelege și de a rezista”, după cum notează Cornel Ungureanu.³ Posibilitatea de a trăi într-un alt plan, al universului ficțional era o formă „acrobatică” de supraviețuire. Ea întărea legăturile sufletești între cei încarcerați, potolind spaima celui „timp vâscos” (Valeriu Anania). Se petrecea acolo un „zbor de scânteie peste bezna de tuci”, cum îl numea Radu Gyr. În lucrarea *Corupția*

¹ Paleologu, Al., *Sfidarea memoriei*, convorbiri cu Stelian Tănase, ed. a II-a, Editura DU Style, 1996, p.181

² Ovidiu Pecican, *Ficțiunea memorialistică*, în revista *Steaua*, 43, nr.3 din 1992, pag.22, apud *Referințe critice în Valeriu Anania, Opera literară 2, Amintirile peregrinului apter*, Editura Limes, Cluj- Napoca, 2004, pp.315-316

³ Cornel Ungureanu, *Geografia literaturii române*, azi, vol.I, Editura Paralela 45, 2003, p.159, apud *Referințe critice în Valeriu Anania, Opera literară, 2, Amintirile peregrinului apter, nuvele și povestiri*, ediția a III-a, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2004, p.323.

spirituală, Bartolomeu Valeriu Anania va identifica două arme defensive lăuntrice ale deținutului și anume credința și cultura, „singurele spații pe care temnicerii nu le puteau controla”.⁴ „Datorită acestui îndelungat efort eminent cultural, mai scrie Valeriu Anania, referindu-se și la cele două piese de teatru pe care le-a depozitat în memorie, am îndurat mai ușor rigorile detenției (foamea, frigul, promiscuitatea, izolarea, murdăria, brutalitatea paznicilor) și, mai mult, deseori avem motive să cred că suferința asumată îl poate înnobila pe om.”⁵

Lena Constante în volumul său *Evadarea tăcută* vorbește despre „evaziunea în vis”, vis care devenea mai real decât realitatea, prilejuită de poveștile ascultate prin zidul închisorii. Poate că nicăieri în altă parte literatura nu s-a ridicat la un sens mai înalt decât acolo, în universul carceral, dobândind, alături de rugăciune, rol salvator. În primul rând îl salva chiar pe povestaș de gândurile vâscoase, de ură, de depresie sau de revoltă. Întâlnirea cu un poem, chiar în cel mai sordid loc putea să prilejuiască bucurii extatice, era întâmplarea cea mare: „Pe unul din pătratele de ziar de la closet, povestește Lena Constante, găsesc în ziua aceea un fragment de poezie. Pentru mine o comoară!”⁶ „În toată celula e o sete grozavă de poezie, scrie și Nicolae Steinhardt în *Jurnalul fericirii*. Invățarea pe dinafară a poeziilor e cea mai plăcută și cea mai neostoită distracție a vieții de închisoare. Fericiti cei ce știu poezii. Cine știe pe dinafară multe poezii e un om făcut în detenție, ale lui sunt orele care trec pe nesimțite și-n demnitate (...) Imi găsesc de îndată un cerc de tineri care vor să învețe *Luceafărul*”.⁷

Făgăduința făcută colegilor de celula 4 Jilava, de a pune pe hârtie comoara reprezentată de „cartea mănăstirilor”, un ceremonial prin care deținuții, „în ceasurile de liniște fragilă” cutreieraseră mănăstirile din Oltenia și Moldova a putut fi împlinită doar după mai bine de un sfert de veac, iar publicarea efectivă nu a fost posibilă decât atunci când cenzura, căreia limbajul prea complicat al cărții (terminologia ecleziastică) îi dăduse mari dureri de cap, a fost desființată (1990).

Universul cărții este articulat pe mituri și vechi legende țesute, de data aceasta, în jurul mănăstirilor din Oltenia, iar propensiunea spre lumile arhetipale „ia aproape forma liturgică a participării la ceremonia sacralului.”⁸ Autorul a găsit personajul de legătură al povestirilor, peregrinul apter, un înger; acesta avusese o controversă cu un călugăr în urma căreia și-a pierdut aripile, dar și-a păstrat capacitatea de a străbate prin timp. El poate să repună în drepturi, să aline suferințe. Călătoriile lui sunt doar pretexte, el caută „taina obârșiiilor”, de fapt se caută pe sine. Repliază trecutul, la care a fost martor, pe cutele prezentului, făcând întodeauna apel la dimensiunea misterioasă a lucrurilor, și nu la logică, în ideea că fantasticul este mai real decât realul. Scriind povestirea „Întâlnire la Vodița”, autorul mărturisește că a aflat deodată “dimensiunile interioare ale unui anumit mod de abordare a fantasticului”. Personajul apter, cel care leagă povestirile între ele duce povara memoriei

⁴ Mitropolitul Bartolomeu, *Corupția spirituală. Texte social-teologice*, ediția a II-a, îngrijită de Bogdan Ivanov și Radu Preda, Cluj-Napoca, 2011, p.168.

⁵ Valeriu Anania, Aurel Sasu, *Despre noi și despre alții*, Editura Curtea Veche, București, 2009, p.40.

⁶ Lena Constante, *Evadarea tăcută, 3000 de zile singură în închisorile din România*, ediția a II-a, Editura Florile dalbe, București, 1995, p.24.

⁷ Nicolae Steinhardt, *Jurnalul fericirii*, ediția a II-a, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1992, p.31.

⁸ Mircea Zăciu, Adrian Papahagi, Aurel Sasu (coordonatori), *Dicționarul esențial al scriitorilor români*, Editura Albatros, București, 2000, p.27.

colective, are amintiri de secole, fiind contemporan, vorba poetului, cu fluturii și cu Dumnezeu. I se potrivesc cuvintele despre înger ale lui Paul Valery: „era acolo o Tristețe în formă de Om”. Nu întâmplător Anania a ales în rolul naratorului un înger, adică un punct de reper moral. „Ingerul oferă fiecăruia din actele noastre reperul epurei lui, adică desenul lui ideal, zicea Andrei Pleșu.”⁹

Intr-un dialog pe care îngerul îl poartă cu o icoană a Sfântului Ioan Botezătorul, dotată cu două aripi magnifice, care-i amintesc peregrinului apter (deci fără aripi, n.n.) de fericirea avută cândva, acesta șoptește cuprins de tremur: ”*Ce eram eu? Un pui de slugă, răsfățată la curțile Celui-ce-este, un fuior de lumină care credea că zborul se poate face și de-a berbeleaca. Asta eram. Când m-am jucat de-a ghemul prin pacea pământului, m-am pomenit lăbărlat ca o cârpă umblătoare, lăsând în urmă-i pulbere și scamă. Am greșit? N-am greșit?(...) Zadarnic aștept să mi se lumineze osânda ...înnomenirea mea s-a poticnit la începuturile ei*”.¹⁰

Sfântul Grigore de Nyssa spunea despre om că este copleșitor de neînțeles. Marea dispută între umanitate și anghelitate, arată Părintele Arsenie Papacioc se tranșează în favoarea omului, fiindcă „umanitatea este superioară îngerilor, anghelității. Pentru că omul e un archon, un stăpân”¹¹, iar Dumnezeu i-a dat puțința de a se îndumnezei după har. Iar Părintele Dumitru Stăniloiaie arată că „omul e, dintr-un anumit punct de vedere, mai mult după chipul lui Dumnezeu decât îngerii”¹², iar îngerul e numai slujitor, slujitor al lui Dumnezeu și al omului. Neputând fi înger pe de-a-ntregul, apterul râvnește să fie măcar om deplin, adică desăvârșit în iubire. Aici se întrevăd liniile de forță ale unui superb „zbor deasupra cuibului de cuci”, metafora din cunoscutul roman al lui Ken Kesey putând numi și regimul carceral. „Căci cine ar mai putea propovădui iubirea aproapei când ești izbit cu capul de pereți până la pierderea auzului, când stai să mori de inaniție cu tuberculoza ascunsă în măruntaie, când conviețuirea se confundă cu balamucul, când, într-un cuvânt, întregul regimul de „viață” al închisorilor din acea vreme era unul de premeditată exterminare?(...) Creștinismul, ne avertizează Părintele Steinhardt, e plin de paradoxuri”.¹³ Răspunsul la această întrebare este că un înger apter ar putea. El, da.

“Miticul-respectiv fantasticul- scria Valeriu Anania, nu se obține întotdeauna printr-o ruptură în planul realului, ci în acela al semnificației”.¹⁴ Axul povestirii *Talanga* este tocmai o astfel de ruptură, mai precis o inversiune creată în relația cauză-efect: dacă în localitatea Baia de Fier dangătul unui clopot provoca automat urletul câinilor, care-și aminteau de o nenorocire trecută, într-o zi de primejdie pentru comunitate se întâmplă ca urletul unui câine să provoace, el singur, bătaia unui clopot, dezlănțuind energiile teribile și nebănuite ale

⁹ Andrei Pleșu, *Despre îngeri*, Editura Humanitas, București, 2010, p.26.

¹⁰ Valeriu Anania, *Amintirile peregrinului apter*, Editura Cartea Românească, București, 1990, p.84.

¹¹ ****Viața Părintelui Arsenie Papacioc. Testament. Cuvinte de folos*, volum coordonat de Danion Vasile, ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Editura Areopag și Editura Meditații, 2012, p.130.

¹² Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloiaie, *Teologia dogmatică ortodoxă*, București, Editura IBMBOR, 1978, p.422.

¹³ Virgil Ciomoș, Postfața la Nicolae Steindhardt, *Jurnalul fericirii*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1992, p.407 și p.413.

¹⁴ Valeriu Anania, *Din spumele mării. Pagini despre religie și cultură*, Editura „Dacia”, Cluj-Napoca, 1995, p.210.

urșilor. Ei se prăvălesc din codrii pentru a înlătura primejdia. Iar limba clopotului primește putere să le grăiască, fiindcă e alcătuită din femurul unui strămoș urs, mort într-o grotă:

“Din viroagele muntelui, din peșteri și vizuini, din găurile somnoroase ale pietrei și ale pământului coborau, în goană, urșii. Treziți de mădularul strămoșului ce urlase cândva din buza prăpastiei fără să fi fost auzit, ei îl auziseră. Nu știau încă de unde-i vine glasul, dar își aminteau că mai umblaseră odinioară prin pustiuri albe și alergau acum cu labele ușoare pe zăpada înghețată și se adunau de prin toate părțile, mulți, câteva zeci, curgând unul după altul și unul lângă altul în josul văii, cu mugete întărite și boturi adulmecânde, să dea năvală pe ulițele satului, să-i încremenească pe cei ce se holbau din dosul ferestrelor, să-i năucească pe beșlii și să se arunce asupra cailor.” (pag. 139)

Clopotul, ca și fiarele pădurii simt omenește și sunt o parte a inimii comunității rurale. Abordarea istoriei este neconvențională, iar istoria este „vie și reală, grea, zbuciumată, teribilă, dar mereu familiară, palpabilă, tocmai pentru că ea nu ni se prezintă în rețete standard”, după cum notează Miron Scorobete, faptele derulându-se într-o „lume homerică”, guvernată de „o forță enormă, ca a Pământului, care însă nu se dezlănțuie în cutremure, ci delicat în colțul ierbii și în mugurii care se deschid”¹⁵. Peregrinul apter își reamintește momente trăite pe vremea răscoalei lui Tudor Vladimirescu, la care a participat ca martor. „Apter este contemporan cu orice moment al istoriei”, scrie Valeriu Anania, luându-și libertatea de a glumi pe seama artei sale: „Aici este, să zicem, arta naratorului: aceea de a arunca enormitatea-căci ce este fantasticul? O minciună enormă! Aruncă minciuna și apoi o tratează ca și cum ar fi reală”¹⁶. Modalitatea autoironică a lui Valeriu Anania de a-și trata propria operă aduce aminte de finalul unui basm românesc: „Și-am încălecat pe-o alună/Și v-am spus o mare minciună”.

O povestire delicată ca o bijuterie scrisă în filigran este cea cu titlul *Albumița*. Peregrinul își dorește să vadă de aproape o albumiță răsărită pe Muntele Căpățâniei și face, an de an, încercări de escaladare a creștelor. Cu uimire descoperă că albumița, pe măsură ce se apropia de ea, fugea tot mai sus. Ascensiunea ei (“ea își caută condiția ei naturală”) trimite la o similitudine cu căutările spirituale ale peregrinului fără aripi. La ultima încercare, deși el se află la un pas de ea, atenția îi este distrasă de un pui de căprioară rănit, care rămăsese agățat pe o șa de piatră, în cumpănire. Il salvează și îl duce pe palme la mama lui. Atunci realizează că sângele de căprioară “poartă în el ceva din parfumul suav al unei flori de albumiță.” Și nu mai regretă că albumița a fugit din nou de el. Floarea dorită fusese un simplu indicator, un deget orientat spre revelarea vocației sale lăuntrice, de mântuitor.

O piesă antologică este povestirea *Hrisant și neliniștile trupului său*. Hrisant este egumenul grec al mănăstirii Hurezi, care a alungat toți călugării din ea, aceasta devenind apoi chinovie de maici. Toate ar fi normale și obișnuite până aici, dar intrarea în anormal se instalează prin faptul că Hrisant îi alungă pe călugări **mort** fiind și îngropat sub scara bisericii. Și tot mort, sub formă de tigvă, încearcă să-și violeze fiica, prăvălindu-se peste mormântul ei. Pecetea incestului pe care-l practicase în timpul vieții, ca și a multor siluiri și desfătări necuvioase îl urmărește pe Hrisant, imprimându-se și celor din jur, ca molima, ca

¹⁵ Miron Scorobete, *Un apter înaripat*, în volumul *Logos Inalt Preasfințitului Arhiepiscop Bartolomeu al Clujului la împlinirea vârstei de 80 de ani*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2001, p. 179.

¹⁶ Bartolomeu Valeriu Anania, *Icoana patriei vâlcene*, Editura Almarom, Râmnicu-Vâlcea, 2002, p. 30.

piaza rea, până ce i se face mortului o rugăciune de dezlegare. Deși nici atunci neliniștile aceluia trup, aruncate ca o plasă cu ochiurile bine țesute asupra întregii mănăstiri, nu încetează pe deplin.

Ceea ce peregrinul dobândește, de la o experiență la alta este o vedere tot mai clară asupra sinelui. În povestirea *Neodihnitele cumpeni*, nu întâmplător (fiindcă “nimic nu e întâmplător, totul e semnificativ”), îngerul apter orbește. Cum această experiență îi sporește vederea lăuntrică, el reconstituie povestea călugăriței Olimpiada, fiică din flori a lui Papa Brâncoveanu, tatăl marelui voievod, zidită în peretele mănăstirii Govora de către Serban Cantacuzinul, pentru că a văzut cu ochii minții martiriul Brâncovenilor zugrăvindându-se în icoana Maicii Domnului, în același minut în care el se petrecea, la Țarigrad și a arătat care sunt ucigașii morali ai domnitorului. Ca martoră a înnebunirii Păunei Cantacuzino, care privea aceeași scenă, Olimpiada este zidită într-o firidă. Orbul apter “vede” toate acestea și deschide peretele în care călugărița murise zidită. ”Nu aveam nici cea mai mica îndoială că acelea erau osemintele Olimpiadei, procurorul devenit victimă sub puterea învinuiților, justițiarul din care nu mai rămăsese nici o urmă, în timp ce ucigașii supraviețuiau, încununați de glorie, într-un pridvor de biserică”, zice îngerul apter, care pune faptele istoriei în dreaptă cumpănire, ridicând talgerul care-i înalță pe Brâncoveni. ”Calea către Dumnezeu, pare a spune peregrinul, trece prin arheii neamului”.¹⁷

Ființa fantasticului fluidifică totul. Epocile, spațiile curg unele în altele. În povestirea *Portretul*, ca în poezia lui Baudelaire, sunetele și culorile își răspund. Vedem cum sunetul muzicii se încheagă și devine pictură, iar icoanele se fac melodii, altele personaje din frescă frează și coboară din rame cu pas firesc, intervin în viața oamenilor, devenind pentru o clipă vii. Pictorul din această povestire nu dorește să redea fotografia epocii sau a unei personalități, ci „ *duhul* acestora, înălțat în dimensiunile lor legendare”¹⁸, după cum încearcă și povestirile lui Anania. În ele, natura moartă, regnurile, faptele, sunetele, culorile transgresează dintr-o stare în alta, cu sufletul lor cu tot, rezultând un fantastic deschis spre sacru. „Nuvelele din *Amintirile peregrinului apter* sunt admirabile hierofanii, superb poetice pe această direcție a lor”¹⁹, nota Cornel Ungureanu. Sub pana autorului prind viață legende monastice, frânturi de istorie, dar și „proiecția românească a celeilalte vieți, a transcendentului creștin” (Ovidiu Pecican)²⁰. Înțelesul teologic se desenează ca o floare de gheață pe sticlă în faptul de viață.

Plecând de la o frescă aflată în Mănăstirea Surpatele, dar și de la icoana-izvod a ei, icoana *Sfintei Treimi* a lui Andrei Rubliov (1410), înfățișându-i pe cei trei îngeri care i s-au arătat lui Avraam și Sarrei, considerați a fi o prefigurare a Sfintei Treimi, Anania imaginează o poveste în care o frescă este capabilă să cheme viul, să-l materializeze (*Tustreiul*). „Fresca, scrie Mircea Muthu, este, generic vorbind o *punere în abis* în poietica prozatorului”. Vedem cum se încheagă „epopeea unor mari mănăstiri (Hurezi, Cozia, Tismana ș.a.), reconstruite

¹⁷ Ovidiu Pecican, *op.cit.*, p.317.

¹⁸ Constantin Cubleşan, *op.cit.*, p.3.

¹⁹ Cornel Ungureanu, *op.cit.*, p.32.

²⁰ Ovidiu Pecican, *op. cit.*, p.317.

mereu în caruselul istoriei”²¹, totul fiind privit printr-o lentilă focalizantă, iar aceasta este fresca.

Povestirea *Tustreiul* este una dintre cele în care se simte apăsător un suflu sau o adiere de vânt sadoveniană. Ea are acea „încetineală savantă care face din săritura unui cal, banală, un zbor al imponderabilului, menit să te uimească și să te încânte”, cum spune Valeriu Anania despre arta lui Sadoveanu.²² După cearta meșterului Andrei cu „fărtații zugravi” legată de icoana *Tustreiul*, aceștia reproșându-i meșterului că icoana sa nu e de pe pământ, ci este „o Treime azvârlită în cer” se întâmplă un fapt care vine să-l adevărească pe meșterul Andrei și anume o epifanie: Cei trei apar în preajma mănăstirii, așezați pe o stivă de lemne, într-un luminiș, iar meșterul îi invită să ia masa alături de jupâneasa Asineta, soția sa și de ucenicul său în ale picturii, care este de fapt pelerinul apter (ei însă rămânând în picioare). La această masă nimeni nu vorbește, dar toți se înțeleg. În timpul mesei, oaspeților li se schimbă culorile straielor în cenușiu (trimitere la imaginea unui „pământ transfigurat ce oficiază cina pascală”, după cum sugerează Mircea Muthu,²³ dar și la ideea că aceștia trei sunt de fapt Unul). Starea de pace interioară a participanților la această masă este pusă în cuvinte astfel: „Amurgul se lăsa în tăcere, negurile se mai risipiseră, văzduhul era cald și prietenos, inimile noastre se cuprindeau într-o nesfârșită mulțumire (...) Câteva păsăruici se lăsară de pe crengi și prinseră a ciuguli fărîmiturile din jurul mesei”. Trecerea fugară a Celor trei este aducătoare de schimbări în viața gazdelor lor: până la ziuă, meșterul, înfrigurat și inspirat, va realiza „hora unică a celor șase icoane ce povestesc popasul din seara aceea” și se va hotărî să-l numească pe ucenicul său „fiu”, pentru prima oară. Iar „fiul”, fericit că este numit astfel, dobândește la rândul său puteri rare și anume: suflând peste icoane, vede cum vor arăta ele după o sută de ani, când zugrăveala „intră în adevărul ei”, iar suflarea așterne pe icoană „nu abur, ci limpezime”. Fiindcă, în acel moment (sublim) „veșnicia se lasă pusă în mișcare”. Poetul Ioan Alexandru are, la fel, o poezie în care pune veșnicia în mișcare: „Fiecare casă-mpărăție/fiecare masă prestol/prin fiecare poate să vie/de când mormântul e gol”. Sau, căutând racorduri mai îndepărtate în timp și spațiu, momentul ospetiei minunate îl aflăm descris în versurile lui Angelus Silesius astfel: „Desfătător ospăț! Chiar Domnul vin o fi /Bucate, masă, cânt și Cel ce ne-o servi”²⁴.

Exegeza literară a remarcat faptul că autorul, deși își împlinește prin literatură vocația religioasă, reușește cu finețe să evite capcanele tezismului. Ovidiu Pecican observă cum Valeriu Anania, departe de a face o proză didactică, își poartă cititorul într-o „mare a volutelor literare”, unde „sugestia joacă rolul cel mai important, iar subtilitatea caracterizează mijloacele”.²⁵ Nu suntem de acord în acest punct însă cu Lucian- Vasile Bâgiu, care sesizează, ca fenomen întâmplat mai rar, ce-i drept, deturnarea discursului literar de la prezumtiva caracteristică strict artistică „prin prea explicita expresie a eticului, a moralei creștine, a

²¹ Mircea Muthu, *Prefața* la Valeriu Anania, *Amintirile pelerinului apter*, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2004, p.6.

²² Valeriu Anania, *De dincolo de ape. Pagini de jurnal și alte texte*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2000, p.130.

²³ Mircea Muthu, *op.cit.*, p.7.

²⁴ Angelus Silesius, *Călătorul heruvimic*, traducere, date biografice, note, variante, postfață de Ioana Pârvulescu, Editura Humanitas, București, 2007, p.89.

²⁵ Ovidiu Pecican, *op.cit.*, p.317.

finalității didactice, conferindu-se astfel, sporadic, impresia de predică de la amvon²⁶. Dă ca exemplu fraze precum: „nici cerul nu s-ar prăbuși cu un mai mare vuiet decât o credință năruită” (p.108). Sau: „tu nu știi că din vorba celui nebun se hrănește cugetul înțeleptului?” (p.149). Oare chiar să nu mai aibă loc eticul- în mantia unor formulări superbe ca acestea-în literatură?

Critica a comparat acest volum de povestiri cu „Numele trandafirului” a lui Umberto Eco sau i-a aflat corespondențe cu „Un veac de singurătate”, ca „metaforă a dăinuirii”²⁷ și a remarcat faptul că ele încheie „un posibil cvadrilater”²⁸, ale cărui unghiuri ar fi fixate de Gala Galaction, Mircea Eliade și Vasile Voiculescu. Ioan Șt. Lazăr vede în *Amintirile peregrinului apter* un punct de întâlnire dintre opera teologică și cea literară, dat fiind că „o inter-comunicare subiacentă le animă”, făcând posibil un „zbor între Contingent și Transcendent, care implică, în orizontul concret (natural și istoric) vibrația celui etern”.²⁹ Lucian-Vasile Bâgiu consideră că *Amintirile* ar putea fi situate într-un „spațiu al intervalului”, decisiv în biografia autorului, în care acesta “recuperează nu doar statutul angelic (prin peregrinul-înger.n.n.), ci își anticipează și omenescul ca adastând în iminența unei prefaceri ființiale”.³⁰ Prefacerea ființială se legă de faptul că, imediat după încheierea volumului, Valeriu Anania se va manifesta în altă dimensiune a expresiei literare, fiindcă începe lucrul la traducerea Bibliei sau Sfânta Scriptură. Iar creația literară, truda întinsă pe parcursul a 60 de ani de viață, cu exersarea tuturor genurilor biblice, de la eseu până la poezie, a fost înțeleasă chiar de Valeriu Anania ca o “îndelungată etapă pregătitoare, necesară a unui itinerariu spiritual” cu putere de modelare lăuntrică excepțională. Vectorul ei a fost traducerea *Bibliei*, “ arătarea Cuvântului Celui mai înalt”.

Acolo se află și făgăduința de a afla răspunsul la întrebarea “cine sunt?”, pe rugul căreia ard aproape toți eroii lui Anania:”Cel ce vede pe Unul prin Unul se vede și pe sine”.³¹

Bibliografie:

Anania, Valeriu, *Amintirile peregrinului apter*, nuvele și povestiri, Cartea Românească, București, 1990

Anania, Bartolomeu Valeriu, *Icoana patriei vâlcene*, Editura Almarom, Râmnicu-Vâlcea, 2002

Mitropolitul Bartolomeu, *Corupția spirituală. Texte social-teologice*, ediția a II-a, îngrijită de Bogdan Ivanov și Radu Preda, Cluj-Napoca, 2011

Bâgiu, Vasile- Lucian, *Valeriu Anania. Scriitorul*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2006

Pecican, Ovidiu, *Ficțiunea memorialistică*, în revista *Steaua*, 43, nr.3 din 1992, , apud *Referințe critice* în Valeriu Anania, *Opera literară 2, Amintirile peregrinului apter*, Editura Limes, Cluj- Napoca, 2004

²⁶ Lucian -Vasile Bâgiu, *Valeriu Anania. Scriitorul*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2006, p.193.

²⁷ Miron Scorobete, *Op.cit.*, p.180.

²⁸ Constantin Cubleşan, *Contemporaneitatea istoriei*, în revista *Adevărul literar și artistic*, 27 ianuarie-2 februarie 1991, an II, nr.51, p.3.

²⁹ Ioan Șt. Lazăr, *Valeriu Anania, Icoane de început*, eseu biografic, Editura Rotipo, Iași, 2013, p.28.

³⁰ Lucian Vasile Bâgiu, *op.cit.*, p.217.

³¹ *Filocalia*, vol.VI, Editura Humanitas, București, 2009, p. 29.

Anania, Valeriu, *Din spumele mării. Pagini despre religie și cultură*, Editura "Dacia", Cluj-Napoca, 1995

Constantin Cubleșan, *Contemporaneitatea istoriei*, în revista *Adevărul literar și artistic*, 27 ianuarie-2 februarie 1991, an II, nr.51

Cornel Ungureanu, *Geografia literaturii române azi*, vol.I, Editura Paralela 45, 2003

Filocalia, vol.VI, Editura Humanitas, București, 2009

****Viața Părintelui Arsenie Papacioc. Testament. Cuvinte de folos*, volum coordonat de Danion Vasile, ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Editura Areopag și Editura Meditații, 2012

Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă*, București, Editura IBMBOR, 1978

Steindhardt, Nicolae, *Jurnalul fericirii*, ediția a II-a, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1992

Silesius, Angelus, *Călătorul heruvimic*, traducere, date biografice, note, variante, postfață de Ioana Pârvulescu, Editura Humanitas, București, 2007

Constante, Lena, *Evadarea tăcută, 3000 de zile singură în închisorile din România*, ediția a II-a, Editura Florile dalbe, București, 1995

Paleologlu, Al., *Sfidarea memoriei*, convorbiri cu Stelian Tănase, ed. a II-a, Editura DU Style, 1996

Pleșu, Andrei, *Despre îngeri*, Editura Humanitas, București, 2010, p.26.

Scorobete, Miron, *Un apter înaripat*, în volumul *Logos Inalt Preasfințitului Arhiepiscop Bartolomeu al Clujului la împlinirea vârstei de 80 de ani*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2001

Zaciu, M., Papahagi M., Sasu A. (coordonatori), *Dicționarul esențial al scriitorilor români*, Editura Albatros, București, 2000

Valeriu Anania, Aurel Sasu, *Despre noi și despre alții*, Editura Curtea Veche, București, 2009